

Om Lorenz Frølich,
den første Illustrator af H.C.Andersens Eventyr,
og om Gengivelsen af hans Billeder

Af Knud Hendriksen

Det er vistnok en almindelig Opfattelse, at Vilhelm Pedersen er den første danske Illustrator af H. C. Andersens Eventyr. Andre Kunstnere havde dog forud for ham tegnet enkelte Billeder til Eventyrene, men kun et Par af dem var blevet offentliggjort, før Vilhelm Pedersens Billeder fremkom i den af den danskfødte Forlægger Carl B. Lorck i Leipzig foranstaltede tyske Udgave 1849, den første illustrerede Udgave, Eventyrene oplevede.

Blandt Vilhelm Pedersens Forgængere er de to nære Venner J. Th. Lundbye og Lorenz Frølich. Lundbyes Billede fra „Dansk Folkekalender“ for 1846 af en lille Pige med en Æske Svovlstikker i Haanden inspirerede – i et smukt Træsnit af A. Flinch – Andersen til hans berømte Eventyr om den lille Pige med Svovlstikkerne, og af Lorenz Frølich fremkom der i 1845 i P. L. Møllers æstetiske Aarbog „Gæa“ en Tegning til Eventyret „Hyldemoer“. Andre Tegninger af Frølich blev derimod ikke offentliggjort. Dette gælder den Række Billeder – elleve ialt – han allerede i 1837, kun 17 Aar gammel, udførte til „Den lille Havfrue“, der kort forinden var udsendt som et af Eventyrene i disses tredie Hefte.

I F. Hendriksens to Binds-Værk om Lorenz Frølich 1920-21 er fire af Havfrue-Billederne gengivet i formindsket Maalestok; her reproduceres to af dem i fuld Størrelse sammen med to andre, der ikke tidligere har været fremme. Gengivelsen har været vanskelig paa Grund af de ganske lyse, nu ret afblegede Blyantslinier, der

indgaar i Tegningerne sammen med de i Pen udførte Linier. Disse Gengivelser giver dog et Indtryk af den purunge Frølichs sikre Beherskelse af Pen og Blyant og af hans Billeders Ynde og Fantasi.

Den Evne for Illustrering af Fabler og Eventyr, han i saa rigt Maal besad, fik han rigtigt Brug for, da C. A. Reitzels Forlag efter

*Ungdomsportrait af Lorenz Frølich.
Tegnet af Job. Th. Lundbye 1837.*

Vilhelm Pedersens tidlige Død 1859 opfordrede ham til at fortsætte Pedersens Arbejde som Andersen-Illustrator. Forlagets Henvendelse kom til Frølich i 1865, og i Januar 1866 svarede han imødekommede i et Brev fra Paris, hvor han dengang opholdt sig, og paatog sig at tegne 150 Billeder til de 36 Eventyr, som Bogen var planlagt at skulle omfatte. Han betingede sig et Honorar paa

„Nu var den ældste Prinsesse 15 Aar og turde stige op over Havfladen... det dejligste, sagde hun, var at ligge i Maaneskin paa en Sandbanke i den rolige Sø, og saa tæt ved Kysten den store Stad, hvor Lysene blinkede ligesom hundrede Stjerner...“

6000 Francs, men han vilde da ogsaa levere Billederne færdige i Ætsninger. „Det er et Arbejde, som jeg vil udføre med megen Interesse, først fordi Opgaven tiltaler mig meget, dernæst fordi jeg skulde ønske at vise mig som en værdig Collaborator med vor berømte Landsmand.“

Det var Andersen, der i sin Tid – vistnok efter Marstrands Raad – havde foreslaaet Lorck at lade Vilhelm Pedersen illustrere Eventyrene, og han havde ikke fortrudt sit Valg, men ogsaa Frølich var han paa Forhaand godt tilfreds med. I et Brev af 9. Februar 1868 til Frølich mindes han stadig „de smaa yndige Billeder til Den lille Havfrue“ fra for 31 Aar siden og siger, at „det var mit inderligste Ønske, at De, just De vilde faa Lyst til at illustrere Eventyrene“.

Frølich havde paa dette Tidspunkt opnaaet stor Yndest i Frankrig som Grafiker, og især hans Børnetegninger til Bøgerne om lille Lise havde gjort ham berømt dernede. Men i hans Fædreland saa man mere køligt paa ham, selv om hans Billeder til A. Fabricius' Danmarkshistorie for Folket 1854 havde skaffet ham en vis Anerkendelse. Men allerede, da Reitzel i 1867 udsendte det første Bind

„Hun havde sat sig paa et af de største Isbjerge, og alle Sejlere krydser forskrækkede uden om, hvor hun sad og lod Blæsten flyve med sit lange Haar.“

af H. C. Andersens Eventyr med 15 Eventyr og 52 Billeder, kom Kritikken frem, og heller ikke de følgende Bind fra 1870, 1871 og 1874 vandt det Bifald, man kunde have ventet. Uvilkaarligt sammenlignede man ham med Forgængeren og fandt, at Vilhelm Pedersen havde langt mere af Andersens Aand og Tone. Skønt Frølich utvivlsomt var en større Kunstner end Pedersen, syntes man, at hans Tegninger var for fantastiske og satiriske, for meget præget af hans mangeaarige Ophold i Tyskland og Frankrig, og især de voksne Personer i Billederne, syntes man, havde i for høj Grad et fremmed Tilsnit.

Selv om der kan være noget rigtigt i dette, og selv om Vilhelm Pedersens Tegninger stadig regnes for de klassiske Andersen-Illustrationer, har Frølichs dog ogsaa fine Kvaliteter og viser en frugtbar Fantasi, der blandt andet giver sig Udtryk i Figureernes snart kraftige, snart yndefulde Bevægelser og Gestus. Dertil kommer, at medens de fleste af Vilhelm Pedersens Tegninger har tabt meget, da den tyske Xylograf E. Kretschmar overførte dem til Træsnit, har Frølichs Tegninger bevaret deres oprindelige Præg

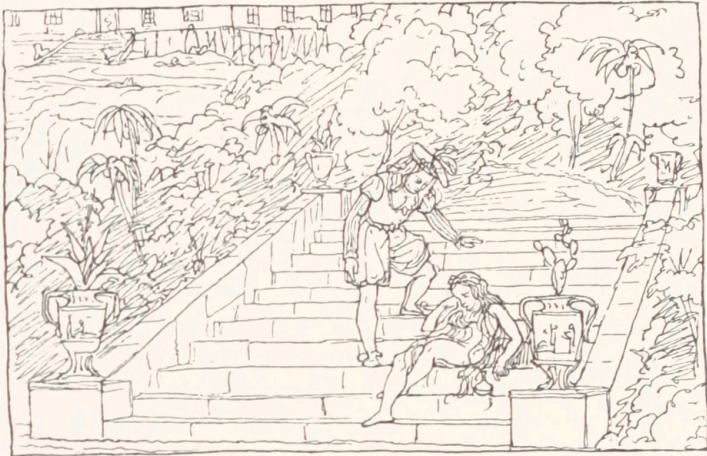

„En smuk Marmorstøtte, en dejlig Dreng var det, bugget ud af den hvide, klare Sten og ved Stranding kommen ned paa Havbunden“.

ved den Metode, han benyttede til Reproduktion, idet han i de fleste Tilfælde selv raderede Tegningerne paa en Zinkplade, som derefter blev omsat til Højætsning.

Denne Metode var oprindelig, i 1840'erne, opfundet af den danske Guldsmed Chr. Piil, som kaldte den Kemitypi. Paa en blankpoleret Zinkplade, dækket med en mørk Ætsegrund, raderede Tegneren Billedet med sin Radernaal, saa Zinken kom til at staa klart og skarpt mod Ætsegrunden. Naar Pladen efter Ætsningen blev renset og smeltet ind med en Blanding af Tin og Vismut, atter slebet ren og til sidst lagt i et Bad af fortyndet Salpetersyre, ætsede Syren Pladen, som atter blev renset; Tin og Vismut er imidlertid modstandsdygtige mod Syre, og det Metal, der var smeltet ned i de raderede Linier, stod nu ophøjet, med andre Ord, Tegningen viste sig som Højtryk paa Pladen og kunde – modsat Kobberstik og Radering – trykkes i Bogtrykmaskinen sammen med Tekstens Typer.

Piil havde knyttet store Forhaabninger til sin Kemitypi, og den blev da ogsaa anvendt en hel Del i 1850'erne og 1860'erne, bl. a.

„Prinsen spurgte, hvem hun var, og hvorledes hun var kommen her, og hun saa mildt og dog saa bedrovet paa ham med sine mørkeblaa Ojne, tale kunde hun jo ikke“.

af den fremragende arkæologiske Tegner Magnus-Petersen, en af de første Gange i Worsaaes Billedværk 1854 fra Oldnordisk Museum, senere bl. a. i L. F. A. Wimmers store Runeværk.

Ogsaa det kendte Firma Kittendorff og Aagaard, der baade var Xylografer og Forlæggere, anvendte ved Siden af Træsnit mange Kemityper i de store populære Værker, de udgav, og blandt hvilke var den førnævnte Danmarkshistorie af A. Fabricius. Fra dette Værk var Frølich godt kendt med at benytte Kemitypi, da han i Paris lærte et Par lignende Metoder at kende. De var opfundet dels af en Bogtrykker og Litograf Firmin Gillot (1820-72), dels af de to Brødre Comte, og de kom i flere Aartier til at spille en betydelig Rolle; saaledes ophørte Bladet „Le journal amusant“ at benytte Træsnit og lod alle sine Illustrationer udføre i Gillotage.

Disse Metoder minder en hel Del om Piils Kemitypi og har muligvis bidraget til, at denne ikke i Længden kunde klare sig i Konkurrencen. Metoderne kan i Hovedtrækkene beskrives saaledes: Man overstryger en Zinkplade med hvid Farve, og naar den er tørret, raderes Billedet paa Pladen, som derefter indgnides med

sort Farve i saa høj Grad, at det sorte ogsaa tvinges ned i de raderede Linier. Med en Skraber af Ben skræbes baade den sorte og den underliggende hvide Farve bort, saa at den sorte Farve kun findes i de raderede Linier. Naar den blanke Zinkplade nu indgnides med pulveriseret Asfalt og derefter gnides ren med Bomuld og varmes let, saa at Asfalterpulver og Farve smelter sammen, har den bløde Farve faaet en emaljeagtig Karakter, og naar Zinkpladen lægges i fortyndet Salpetersyre, angribes Farven ikke; der fremkommer saaledes en Højætsning af Tegningen, saa at den kan trykkes sammen med Bogtrykket, ligesom Tilfældet er med Kemitypien.

Den kølige Modtagelse, som Frølichs Tegninger til det første Eventyrbind fra 1867 fik, var for Kunstneren en stor Skuffelse; han var godt paa Vej til at tabe Lysten til at fortsætte og skrev til Reitzel, om det ikke var bedre at finde en anden Kunstner til de følgende Bind. Han vilde dog ikke stille Forlaget i Forlegenhed, og Enden paa Sagen blev da ogsaa, at han gik videre, stadig med Benyttelse af de ovenfor skildrede Metoder. I Bindet fra 1867 er det Gillot, der har signeret de fleste af Billederne, men hans Ætsninger var lidt for tykke og urene i Stregerne, og i de følgende Bind er det især Brødrene Comte, han benytter; i de af dem signerede Billeder er Stregerne lettere og klarere. Iøvrigt kunde det godt se ud til, at nogle af Billederne er udført som Overføringsbilleder, idet de først er raderet paa en Zinkplade, som derefter blev ætset, og Trykket herfra er da overført til en anden Zinkplade, der blev behandlet som ovenfor nævnt og brugt til det endelige Tryk, som paa denne Maade fik større Kraft og mere Tone.

I det tredje Eventyrbind, der udkom 1871, forekommer der tre Billeder med Signaturen Nielsen. Disse Ætsninger skyldes Jørgen Carl Nielsen (1831-74), der var uddannet som Xylograf hos Kittendorff og Aagaard og en Tid arbejdede sammen med F. Hendriksen ved det af C. C. Lose og Delbanco fra 1859 udgivne Blad „Illustreret Tidende“. I Sommeren 1864 opholdt Nielsen sig i Paris og hørte her om de franske Højætsningsmetoder; han søgte at faa

Adgang til det Comte'ske Værksted, men da dette blev nægtet ham, opfandt han selv en lignende Metode, Zinkografien. Den kunde dog ikke konkurrere hverken med Piils Kemitypi eller med de franske Metoder, og skuffet drog Nielsen til London, hvor han dog heller ikke fik sin Zinkografi bragt til Sejr; 1872 vendte han

Lille Molly og Anthon ved Venusbjerget. Fra Eventyret „Pebersvendens Natbue“. Ætset af Gillot til „Femten Eventyr og Historier“ 1867.

tilbage til København. Da Frølich opholdt sig i London under den fransk-tyske Krig 1870-71, er det ikke usandsynligt, at han her har truffet Nielsen og har ladet ham prøve at udføre de tre Tegninger i Zinkografi, men det er ogsaa muligt, at de er udført i Kemitypi efter Piils Metode, som Nielsen sikkert har været fortrolig med.

Trods Frølichs Anvendelse af de forskellige Højætsningsmetoder, der havde utvivlsomme Fortrin fremfor Træsnittet, fik han

Musen med Alferne fra Eventyret „Suppe paa en Pølsepind“. Ætset af Brdr. Comte til „Femten Eventyr og Historier“ 1867.

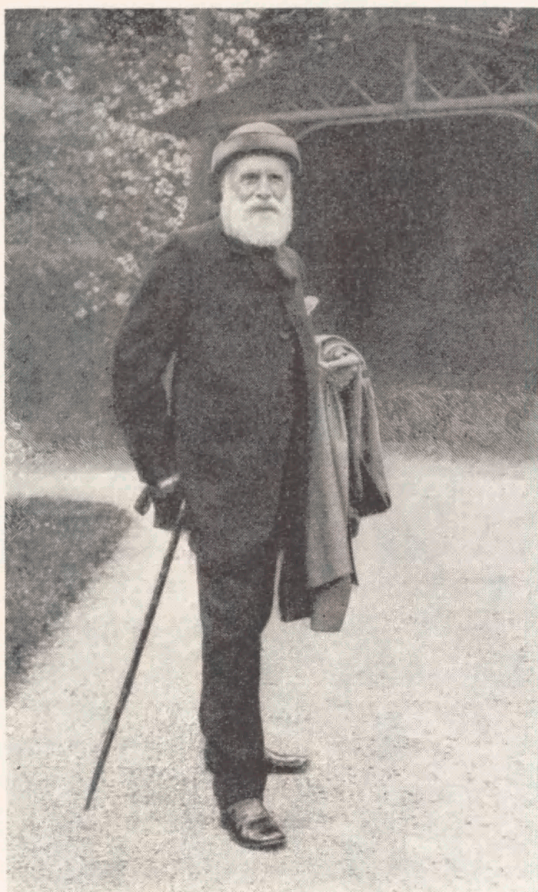

Den lille Dreng og hans Moder fra Eventyret „Kometen“. Ætset af J. C. Nielsen til „Nye Eventyr og Historier“ 3. Bd. 1874.

„Vi har det meget lykkeligere og bedre end Menneskene deroppe“.
Tegning fra Udgaven af tre af Eventyrene 1905.

som nævnt ikke nogen stor Glæde af sine Eventyrbilleder. Hans Anseelse blandt hans Landsmænd beror først og fremmest paa hans Billeder til de danske Oldsagn med deres Guder og Helte, og først sent naaede ogsaa hans Børne-, Dyr- og Eventyrtegninger fuld Anerkendelse herhjemme. Da han fyldte 80 Aar og der skulde holdes en stor Fest for ham, formaaede Maleren Johan Rohde Georg Brandes, der ellers syntes at maatte staa Frølichs Kunst fjernt, til at holde Hovedtalen for ham. I denne Tale betegnede Brandes ham som „Konge til Fabelland, de Helte og

Lorenz Frølich i sin Have paa „Blidab“. Fotogr. 1904.

Guders, Hertug til Drømmeland, Sagnland, Alfeland og Slaraffenland, Herre over Olympen, Valhal, Asgaard, Utgaard, de Jætters og Troldes – dog aldrig for stor til at lade de smaa, Børnene og Dyrene, komme til sig.“

Faa Aar efter, da Frølich var henved 84 Aar gammel, kom han endnu en Gang til at beskæftige sig med H. C. Andersens lille Havfrue og desuden med Den grimme Ælling og Toppen og Bolden, idet det Gyldendalske Forlag opfordrede ham til at tegne ca. 30 Billeder til disse tre Eventyr; de blev udgivet i Hundredaaret

for Andersens Fødsel 1905. Det blev en ganske statelig Bog i stort Kvantformat. Billederne var trykt med en grønlig Undertone og var naturligvis nu ikke reproduceret efter de gamle Højætningsmetoder, men i fotografiske Ætsninger, der siden 1880'erne næsten helt havde fortrængt alle andre Metoder og den Dag i Dag er den gængse Form for Billedgengivelse.

Frølichs Billeder er, skønt forbavsende sikkert tegnede, i nogen Grad præget af hans høje Alder, og med enkelte Undtagelser virker de ret fremmedartede. Alligevel vidner de om hans stærke Fantasi og Følsomhed, og gennem den Modtagelse, disse Billeder fik, forstaar man, at den Kritik, han i sin Ungdom havde været udsat for, nu forlængst var afløst af en Begejstring, som fik et af sine sidste Udslag i Planen om at omsætte nogle af hans fædrelands-historiske Tegninger i de store Gobeliner, der nu pryder Københavns Raadhus, og mellem hvilke der er indvævet et Digt af Jørgen Olrik, hvis første Vers lyder:

Helteskikkelser høje,
Hedenolds Kæmpers Ry
fik for hans Kunstnerøje
Farve og Form paany.